

ARTICLES CENTRALS

Acompanyant processos polítics locals per a la reconstrucció del diàleg i la convivència. El cas basc.

Roberto Folgueira, Miren Harizmendi i Rocío Salazar

Membres de BAKEOLA, Convivència, conflicte i Drets Humans (Fundació EDE)

La societat basca ha patit durant dècades la violència i el terrorisme. En aquest sentit, s'han registrat greus vulneracions dels drets humans més elementals, ha imperat la por, el silenci, la indiferència i el desacord, fet que ha provocat la polarització social entre les diferents posicions ideològiques. La declaració del cessament definitiu de la violència per part d'ETA, l'any 2011, constitueix la fita temporal que marca en bona mesura les condicions i el context social i polític que viu el País Basc actualment.

En aquest nou escenari, els diferents agents socials i la ciutadania en general comencen a activar dinàmiques que tenen per objectiu natural la reconstrucció de la convivència i d'unes relacions fetes malbé durant dècades. Tot buscant la manera d'incidir positivament en aquest nou moment, el Centre *Bakeola Convivència, conflicte i Drets Humans* va posar en marxa l'any 2008 una iniciativa dirigida a propiciar el diàleg entre les diferents forces polítiques amb representació municipal i sensibilitats enfrontades. Aquesta iniciativa assoleix més incidència a partir de l'any 2013 i fins ara ha estat desenvolupada en vuit municipis de Guipúscoa i Biscaia.

Els partits polítics, com a part fonamental de l'articulació social i la gestió dels assumptes d'interès comú a tots els nivells, són i han estat protagonistes d'aquest procés. En aquest sentit, considerem que tenen la responsabilitat d'emprendre iniciatives entorn de dues qüestions fonamentals: el reconeixement i la reparació de les víctimes, i la memòria d'allò succeït en el període marcat per les vulneracions de drets

humans.

El treball de Bakeola s'inscriu en un marc promogut des de les institucions basques¹ per al foment d'una cultura democràtica respectuosa amb els drets humans, les víctimes i la memòria, tot enfortint el debat polític i la gestió positiva dels conflictes. Amb l'objectiu d'aconseguir més efectivitat i avançar en qüestions concretes, les sessions es desenvolupen amb els representants de les juntes de portaveus dels grups municipals.

“ Pretenem generar espais que propiciïn un diàleg obert amb totes les veus, de manera que s'estableixin relacions de respecte sense que les diferències polítiques suposin una ruptura o generin desconfiances basades en prejudicis ”

En la gran majoria de municipis en els que treballem, les juntes de portaveus compten almenys amb tres o quatre forces polítiques. Majoritàriament, aquests/es polítics/es acumulen un bagatge personal afectat pel context de violència política. Molts/es d'ells/es han conegut de prop les conseqüències d'aquesta violència, alguns/es fins i tot n'han estat víctimes directes. D'entrada, cada representant sol prendre posicions enfrontades cap a la resta i reproduïx així les dinàmiques partidistes i polaritzades pròpies del joc polític. Tanmateix, el que pretenem amb aquest tipus de processos és generar espais que propiciïn un diàleg obert que integri totes les veus i posi al centre les persones, de manera que s'estableixin relacions de respecte sense que les diferències polítiques suposin una ruptura o generin divergències i desconfiances basades en prejudicis.

Al començament de les sessions provem d'establir unes condicions prèvies que han de ser assumides per tothom, entre les quals destaquen la voluntat de participació, la transparència, la confiança i la confidencialitat. Són condicions assumides sense dificultat. Un altre element no menys important és l'assumpció d'uns principis ètics

basats en el respecte a tots els drets humans, sense exclusions. Malgrat que aquests principis són també assumits per totes les persones participants, generen més dificultats en el transcurs de les sessions, ja que en ocasions poden ser interpretats de manera divergent per les diferents forces polítiques².

D'altra banda, en relació a les condicions prèvies, s'acorda també que cada participant pugui expressar-se en l'idioma que desitgi -euskera o castellà-, sense que això generi conflicte. Per abordar les sessions combinem diferents estratègies i metodologies destinades a fomentar la capacitat empàtica, de manera que els aspectes ideològics i polítics passin a un segon pla. Així s'aconsegueix portar la dinàmica del terreny polític al personal, i permet la possibilitat de reconèixer el dolor aliè i el dany causat durant els anys de conflicte, i afavoreix la humanització de l'altre.

“ Cal establir condicions prèvies assumides per tothom: voluntat de participació, transparència, confiança i confidencialitat ”

Alhora, detalls aparentment menors en l'organització de les sessions poden tenir una importància rellevant. El fet de reunir-se en llocs aliens als que habitualment comparteixen aquestes persones, per exemple sortir de l'ajuntament per veure's en un altre espai que pot ser comú com a ciutadans/es que són, o la dinàmica d'asseure's en cercle, sense papers ni taules pel mig, faciliten enormement la conversa sobre altres termes i permet establir confiança.

Principals obstacles

La dificultat per incorporar el relat de l'altre és un dels principals obstacles en aquests processos. Però no és l'únic. En algunes ocasions les opinions i vivències personals poden condicionar la gestió adequada de les emocions i generar situacions incòmodes, poc respectuoses, que derivin en un bloqueig de la comunicació. Es donen casos d'equiparació o infravaloració de patiments aliens, s'arriba a justificar accions violentes i també a subratllar la importància d'unes víctimes sobre d'altres.

En aquests encontres també hi pot haver un cert distanciament, que té a veure amb el paper que els participants exerceixen com a representants d'un partit polític. En ocasions aquests representants no manifesten opinions personals donat que la seva participació es justifica exclusivament en qualitat de polític, no com a ciutadà particular i com a persona. A més, el calendari electoral també afecta aquest tipus de processos. Les eleccions municipals els paralitzen, el que genera una dificultat afegida per la possibilitat de canvi de participants.

La complexa situació social i política que hi ha al darrere d'aquests processos no és fàcil de gestionar ni dóna resultats tangibles a curt termini. Les trobades requereixen espais calms i serens, al marge sovint de l'actualitat i d'interessos mediàtics i partidistes. I sobretot, necessiten una continuïtat en el temps que consolidi la confiança personal entre els i les representants³. Es tracta, en definitiva, d'avançar cap a un procés d'humanització, desconstruint la imatge de l'adversari polític com a enemic i assumint compromisos que transcendeixin aquest àmbit i tinguin un reflex palpable en les relacions socials en el municipi.

“ La dificultat per incorporar el relat de l'altre és un dels principals obstacles en aquests processos de diàleg ”

En alguns pobles i ciutats, aquest mateix procés s'ha estès a altres contextos i agents socials, on s'han format taules ciutadanes en les que es treballen aquestes dinàmiques d'acostament de posicions a favor de la convivència i el debat democràtic. És remarcable el fet que, sovint, la ciutadania sembla que va per davant de les institucions polítiques i viu la reconstrucció de la convivència d'una manera molt més natural, sense estar condicionada pel partidisme polític.

En ambdós contextos, polític i ciutadà, s'aconsegueix en algunes ocasions avançar cap a acords polítics amb uns principis mínims, plans concrets d'actuació, actes de reconeixement de víctimes, declaracions compartides en dates d'especial rellevància

etc. El paper de Bakeola en aquests processos de reconstrucció del teixit i les relacions socials és el d'acompanyar el grup, el qual després haurà de desenvolupar els avenços per si mateix, reconèixer i donar suport sense coartar la necessària llibertat amb què s'han de manifestar les persones implicades.

En definitiva, intentem posar de manifest la importància del factor humà. Els èxits d'aquest tipus de processos i dinàmiques són molts i variats, i depenen en tot cas de les persones que hi participen. Amb tot, l'èxit més important és el de superar les posicions polítiques encotillades per arribar a unes relacions normalitzades basades en la convivència, el respecte i la cultura democràtica.

SOBRE BAKEOLA

Bakeola és un centre especialitzat en l'abordatge satisfactori dels conflictes que treballa amb els agents socials i educatius des d'una perspectiva integral. Promou processos orientats a la millora de la convivència, la promoció dels drets humans, el desenvolupament comunitari i la construcció social per a la consecució d'una cultura de pau.

1. El Govern basc i les diputacions forals d'Àlaba i Guipúscoa disposen de programes de subvencions que persegueixen la millora de la convivència i la promoció dels drets humans en els municipis d'Euskadi.
2. L'acceptació o no de certs principis ètics depèn tant o més de la persona que participa i del municipi en el qual ho fa que de la força política que representa. De vegades un mateix partit polític pot defensar actituds diferents davant de les mateixes qüestions.
3. Aquest tipus de processos poden durar anys, més d'una legislatura, i els resultats obtinguts difereixen en cada municipi. La dimensió del municipi i les relacions que s'hi estableixen, la violència patida, la pluralitat de forces polítiques representades o les persones participants, entre d'altres, són variables que determinen la durada i èxits obtinguts.

Fotografia: BAKEOLA, Convivencia, Conflicto y Derechos Humanos

© Generalitat de Catalunya